

Zekât (Önemi ve Adabı)

مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادِّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ، مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى

“Müminler birbirlerini sevmekte, birbirlerine acımakta ve birbirlerini korumakta bir vücuda benzerler. Vücudun bir uzvu hasta olduğu zaman, diğer uzuvlar da bu sebeple uykusuzluğa ve ateşli hastalığa tutulurlar.” (Buhârî, Edeb 27)

İnsanlar, doğaları gereği sosyal bir varlıktır ve yalnız yaşamaları çok zordur. Bu nedenle, insanlar diğer insanlarla bir araya gelerek bir toplum oluştururlar. Bu toplumlar, sosyal adaletin uygulanması sayesinde daha güçlü ve dayanıklı hale gelirler. İnsanlar, topluma muhtaç bir varlıktır ve toplumda birlik ve dayanışma içinde olmak zorundadırlar.

İslam dini, insanların birbirleriyle kaynaşmalarını sağlamak, fakir ve zengin arasındaki maddi ayrımı en aza indirerek sosyal adaleti sağlamak, insanların mutlu bir yaşam sürdürmelerine yardımcı olmak için çeşitli düzenlemeler getirmiştir. Bunlardan en önemlisi ise zekattır. Zekât, zenginlerin fakirlerle paylaşması gereken bir sadakadır ve İslam dini bu sadakanın toplumsal faydalarına dikkat çeker. Bu sayede, toplumda adalet sağlanır ve insanlar arasındaki maddi eşitsizlik en aza indirilir. İslam dini, insanların toplumda birbirlerine yardım etmelerini, dayanışma içinde olmalarını ve mutlu bir yaşam sürdürmelerini teşvik eder.

Sözlükte "artma, çoğalma, temizlik, bereket, iyi hal ve övgü" anlamlarına gelen zekât, dinî bir terim olarak, belirli bir malın bir kısmının Allah rızası için muayyen kişilere verilmesi demektir.

Zekât İslam Dininin beş temel esasından biridir.

Bu husus Efendimizin hadisinde şöyle zikredilmektedir.

بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، وَإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَحَجِّ الْبَيْتِ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ

“İslâm dini beş esas üzerine kurulmuştur: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resulü olduğuna şehâdet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, hacca gitmek ve ramazan orucunu tutmak.” (Buhârî, İmân 1)

İslam Dini ile namazın cemaatle kılınması tek başına kılınmasından daha sevap olduğu zikredilmiş, Cuma namazı için cemaat (birliktelik) farz kılınmış, bayram namazlarının ferdi kılınmasının mümkün olmadığı hükme bağlanmış, hac ibadeti birlik ve beraberliğin en ulvi noktası olarak inananlara farz kılınmış, zekât ile sosyal hayatta yaşam bulan bütün Müslümanlar için azami şekilde her türlü nimetten yararlanabilme imkânı sunulmuştur.

Toplum hayatında zenginler ve fakirlerin bulunması doğaldır. Öteden beri bu durum böyle gelmiştir. Toplumda zenginlerin bulunması fakirler için ne kadar büyük nimet ise, fakirlerin bulunması ise zenginler için o kadar büyük nimettir. Zaten insanoğlu her haliyle olduğu gibi

bu haliyle de birbirine muhtaçtır. İşte tam bu noktada ihtiyaçların giderilmesi, fakirliklerin fakirlikleri içerisinde kalıp dünya hayatını sıkıntıya sokması, fakirin sosyal yaşamda dışlanmasını engellemek için zekât ibadeti zenginler için emredilmektedir. Bu vesile ile zengin kardeşlerimiz zekât vermek suretiyle hem ibadetlerini yerine getirirken hem de toplum içerisindeki adaletin gerçekleşmesine vesile olmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de zekât namazla birlikte zikredilmiştir.

Ayetler dikkatle incelendiği zaman namaz ferdi temizlenmeyi, zekât ise toplumsal temizlenmeyi ifade ettiği dikkat-i nazardan kaçmamaktadır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de 27 yerde namaz ile zekât ibadeti aynı ayette zikredilmiştir. Hayatın iki temel yönü fert ve toplum namaz ve zekât ile mutluluğu yakalayabilmektedir.

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاطِيعُوا الرِّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

“Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Resûle itaat edin ki size merhamet edilsin.” (Nur, 24/56)

Müttaki olmanın yolu olarak imandan sonra namaz ve ihtiyaç sahiplerine infak etme dile getirilmektedir.

الْم ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

“Elif Lam Mim. Bu, kendisinde şüphe olmayan kitaptır. Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için yol göstericidir. Onlar gaybe inanırlar, namazı dosdoğru kılarlar, kendilerine rızık olarak verdiğimizden de Allah yolunda harcarlar.” (Bakara, 2/1-3)

Müminun süresinin ilk ayetlerinde kurtuluşa, felaha ermiş insanlardan şöyle bahsedilmektedir.

قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ { } الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ { } وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ { } وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ

“Müminler gerçekten kurtuluşa ermişlerdir. Onlar ki, namazlarında derin saygı içindedirler. Onlar ki, faydasız işlerden ve boş sözlerden yüz çevirirler. Onlar ki, zekâtı öderler. (Müminun, 23/1-4)

Yüce Rabbimiz zekât verenleri kendi Rahmetinin altında bulunduğunu bildirmiştir.

وَكَتُبْنَا لَنَا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ إِنَّا هُدُّنَا إِلَيْكَ قَالَ عَذَابِي أُصِيبُ بِهِ مَنْ أَشَاءُ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ فَسَأَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ

“Bizim için bu dünyada da bir iyilik yaz, ahirette de. Çünkü biz sana varan doğru yola yöneldik.” Allah şöyle dedi: “Azabım var ya, dilediğim kimseyi ona uğrattırım. Rahmetim ise her şeyi kapsamıştır. Onu, bana karşı gelmekten sakınanlara, zekâtı verenlere ve ayetlerimize inananlara yazacağım.” (Araf, 7/156)

Diğer bir ayette ise şöyle buyrulmaktadır.

لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُولُوا وَجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ

“İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı taraflarına çevirmeniz (den ibaret) değildir. Asıl iyilik, Allah’a, ahiret gününe, meleklerle, kitap ve peygamberlere iman edenlerin; mala olan sevgilerine rağmen, onu yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışa, (ihtiyacından dolayı) isteyene ve (özgürlükleri için) kölelere verenlerin; namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren, antlaşma yaptıklarında sözlerini yerine getirenlerin ve zorda, hastalıkta ve savaşın kızııştığı zamanlarda (direnip) sabredenlerin tutum ve davranışlarıdır. İşte bunlar, doğru olanlardır. İşte bunlar, Allah’a karşı gelmekten sakınanların ta kendileridir.” (Bakara, 2/177)

Zekât verilmeyen mal kişinin başına beladır.

Kur’an-ı Kerimin bir ayetinde ise zekât vermeyenler, mala tamahkar olanlar için şu ikaz yapılmaktadır.

وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا ينفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ

يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنْزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ

“Altını ve gümüşü biriktirip de onları Allah yolunda harcamayanlar için acıklı bir azabı müjdele. O gün (bu altın ve gümüşler) cehennem ateşinde kızdırılıp bunlarla onların alınları, böğürleri, sırtları dağlanacak ve (o esnada) işte nefisleriniz için toplayıp, sakladıklarınız; artık saklayıp istifçilik ettiğiniz bu nesnelerin acısını haydi tadın! (denilecek)” (Tevbe, 9/34-35)

Peygamberimiz (s. a. s) ise şu uyarıyı yapmaktadır.

مَا مِنْ صَاحِبِ ذَهَبٍ وَلَا فِضَّةٍ لَا يُؤَدِّي مِنْهَا حَقَّهَا إِلَّا إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ صُقِّحَتْ لَهُ صَفَائِحُ مِنْ نَارٍ، فَأُحْمِيَ عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ، فَيُكْوَى بِهَا جَنْبُهُ، وَجَبِينُهُ، وَظَهْرُهُ، كُلَّمَا بَرَدَتْ أُعِيدَتْ لَهُ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ، حَتَّى يُفْضَى بَيْنَ الْعِبَادِ فَيَرَى سَبِيلَهُ، إِمَّا إِلَى الْجَنَّةِ وَإِمَّا إِلَى النَّارِ

“Zekâtı verilmeyen her altın ve gümüş, kıyamet günü ateşte kızdırılarak plaka haline getirilip sahibinin yanları, alını ve sırtı bunlarla dağlanır. Bu plakalar soğudukça, süresi elli bin sene olan bir günde kullar arasında hüküm verilinceye kadar sahibine azap için tekrar kızdırılır. Neticede kişi, yolunun ya cennete ya da cehenneme çıktığını görür.” (Müslim, Zekât 24)

Zekât malı bereketlendirir. Zekât verilmeyen mal ise kirlenmiştir.

خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

“Onların mallarından, onları kendisiyle arındıracağın ve temizleyeceğin bir sadaka (zekât) al ve onlara dua et. Çünkü senin duan onlar için sükûnettir (Onların kalplerini yatıştırır.) Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.” (Tevbe, 9/103)

Müslüman tüm işlerini Allah rızası için yapar. Zekâtını da Allah rızası için verir.

قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Ey Muhammed! De ki: “Şüphesiz benim namazım da diğer ibadetlerim de yaşamam da ölümüm de âlemlerin Rabbi Allah içindir.” (En’am, 6/162)

Zekât bir ibadettir ve Yaratanımızın emridir. Birçok faydaları vardır. Ancak bununla beraber asıl ifa edilme sebebi Allah rızası olmalıdır. Her ibadetin özünde asıl yatması gereken unsur Allah rızasıdır. Allah’ın rızası gerçekleştirilmek için yapılmayan her ibadette ise dünyalık fayda elde edilse dahi uhrevi açıdan bir getiri elde edilemeyecektir. Bu sebeple ibadetlerimizi yapmaya gayret gösteriyorsak ibadetlerimizde bulunan niyetlerimizi de halis hale getirmemiz gerekmektedir. İnşallah böyle bir halis niyetle yapmış olduğumuz ibadetler hem kendimize hem ailemize hem de yaşam bulduğumuz bütün insanlara fayda getirecektir. Yüce Rabbimiz Bakara süresinde bizlere şöyle bildiriyor.

وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَتَنْبِيئًا مِّنْ أَنْفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَآتَتْ أُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ فَإِن لَّمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

“Allah’ın rızasını kazanmak arzusuyla ve kalben mutmain olarak mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yüksekçe bir yerdeki güzel bir bahçenin durumu gibidir ki, bol yağmur alınca iki kat ürün verir. Bol yağmur almasa bile ona çiseleme yeter. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görendir.” (Bakara, 2/265)

Zekât cennete gitmeye bir vesiledir.

Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e:

Beni cennete götürecek bir amel söyle! dedi. Resûl-i Ekrem de:

تَعْبُدُ اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، وَتُقِيمُ الصَّلَاةَ، وَتُؤْتِي الزَّكَاةَ، وَتَصِلُ الرَّحِمَ

“Allah'a ibadet eder, O'na hiçbir şeyi ortak koşmazsın. Namazı kılar, zekâtı verir ve akrabayı görüp gözetirsin!” buyurdu (Riyazü's-Salihin, Hadis No: 1214)

Zekât vermenin adabı vardır.

Bu adabları Kur'an-ı Kerim'den öğrenelim.

-Fakirin başına kakmadan ve gönül incitmeden zekât verilmelidir.

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ مَا أَنْفَقُوا مَنًّا وَلَا أَذًى لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

“Mallarını Allah yolunda harcayan, sonra da harcadıklarının peşinden (bunları) başa kakmayan ve gönül incitmeyenlerin, Rableri katında mükâfatları vardır. Onlar için korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir de.” (Bakara, 2/262)

قَوْلٌ مَّعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِّنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَدَىٰ وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ

“Güzel bir söz ve bağışlama, peşinden gönül kırma gelen bir sadakadan daha hayırlıdır. Allah, her bakımdan sınırsız zengindir, halimdir (hemen cezalandırmaz, mühlet verir).” (Bakara, 2/263)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَبْطُلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَدَىٰ كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ ثَرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا يَقْدِرُونَ عَلَىٰ شَيْءٍ مِّمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

“Ey iman edenler! Allah’a ve ahiret gününe inanmadığı hâlde insanlara gösteriş olsun diye malını harcayan kimse gibi, sadakalarınızı başa kakmak ve gönül kırmak suretiyle boşa çıkarmayın. Böylesinin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan ve maruz kaldığı şiddetli yağmurun kendisini çıplak bıraktığı bir kayanın durumu gibidir. Onlar kazandıklarından hiçbir şey elde edemezler. Allah, kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez.” (Bakara, 2/264)

-Malımızı helalinden kazanmalı, malımızın en iyi yerinden zekâtını vermeliyiz

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِآخِذِيهِ إِلَّا أَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ

“Ey iman edenler! Kazandıklarınızın iyilerinden ve yerden sizin için çıkardıklarımızdan Allah yolunda harcayın. Kendinizin göz yummadan alıcısı olmayacağınız bayağı şeyleri vermeye kalkışmayın ve bilin ki Allah, her bakımdan zengindir, övülmeye lâyıktır.” (Bakara, 2/267)

-Onurların zedelenmemesi için zekâtı gizli vermek evladır.

إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِّنْ سَيِّئَاتِكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

“Sadakaları açıktan vererseniz ne güzel! Fakat onları gizleyerek fakirlere vererseniz bu, sizin için daha hayırlıdır ve günahlarınızdan bir kısmına da keffaret olur. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.” (Bakara, 2/271)

-Araştırma yapılmalı ve en çok muhtaç olana zekât verilmedir.

لِّلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ

(Sadakalar) kendilerini Allah yoluna adayan, yeryüzünde dolaşmaya güç yetiremeyen fakirler içindir. İffetlerinden dolayı (dilenmedikleri için), bilmeyen onları zengin sanır. Sen

onları yüzlerinden tanırırsın. İnsanlardan arsızca (bir şey) istemezler. Siz hayır olarak ne vererseniz, şüphesiz Allah onu bilir. (Bakara, 2/273)

Zekâtın nerelere verileceğini Yüce Rabbimiz bizlere bildirmiştir.

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ
وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

“Sadakalar (zekâtlar), Allah’tan bir farz olarak ancak fakirler, düşkünler, zekât toplayan memurlar, kalpleri İslâm’a ısındırılacak olanlarla (özgürlüğüne kavuşturulacak) köleler, borçlular, Allah yolunda cihad edenler ve yolda kalmış yolcular içindir. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.” (Tevbe, 9/60)

Zekât anaya, babaya, dedeye ve neneye verilmez. Yine zekât erkek ve kız çocuklarımıza, onların çocuklarına (torunlarımıza) verilmez.

Bununla beraber zekâtımızı eğer ihtiyaç sahibi iseler erkek ve kız kardeşimize, onların çocuklarına (yeğenlerimize), amca, dayı, hala, teyze ve onların çocuklarına (kuzenlerimize), uzak akrabalarımıza, komşularımıza ve ayette bildirilen ihtiyaç sahiplerine (ister memleketimizde olsun isterse memleketimizin dışında yaşayan muhtaç fakir kardeşlerimiz olsun) verebiliriz.

Ayetler ve hadisler ışığında gerçekleştirmeye çalıştığımız vaazımızın bu son kısmında konumuzu özetleyerek vaazımızı sonlandırıyoruz.

- Zekât Allah’ın bizlere emrettiği bir ibadettir.
- Zekât İslam’ın beş esas şartından biridir.
- Zekât malı bereketlendirir.
- Zekât toplumsal problemlerin en aza indirilmesine vesiledir.
- Zekât fakirlerin daha fakir hale gelmemelerini sağlayan önemli bir yardımlaşmadır.
- Zekât verirken incitmemeli, rencide etmemeliyiz.
- Zekât verirken sadece Allah’ın rızasını hedeflemeli, hiç kimsenin tebrikini veya teşekkürünü beklememeliyiz.
- Zekât mutlaka fakire aktarılmalıdır.
- Zekât ana, baba, dede, nine, erkek ve kız evlat, erkek ve kızımızın evlatları (torunlara) verilmez.

Yüce Rabbim bizleri zekât verenlerden eylesin. Zekât veren kardeşlerimin ibadetlerini makbul eylesin. Bu ramazan hürmetine dünyadaki Müslüman kardeşlerimin sıkıntılarını dindirsin. Allah’a emanet olun.

ZEKÂTLA İLGİLİ FIKHI HÜKÜMLER

Temizlik, artma, bereket. Bir malın belli bir miktarını, Allah'ın Kur'an-ı Kerim'de saydığı sekiz sınıftan birisine veya birkaçına Allah rızası için vermek. Terim olarak zekât; İslâm'ın beş şartından birisi olan malî ibadetin adıdır.

Fakirin hakkı çıkarılarak malı, cimrilik kirinden arındırarak da şahsı temizlediği ve malda berekete sebep olduğu için bu malî ibadete zekât denilmiştir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de:

خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

Ey Muhammed! Mallarının bir kısmını kendilerini temizleyip arıtacak sadaka olarak al" ve

فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ

". . . Sarfettiğiniz herhangi bir şeyin yerine O daha iyisini koyar. " Buyrulur.

Zekâta sadaka da denilir. Bu ismin verilmesinin sebebi zekâtın malı temizleyip sıhhat ve kemaline sebep olması, zekât verenin de imanındaki sadakat ve olgunluğuna delalet etmesidir. Ancak sadaka hem farz hem de nafile olan malî ibadetler için kullanıldığı halde zekât sadece farz olanına mahsustur.

Zekâtın Hükümü

Zekâtın farz oluşu esas olan görüşe göre fevrîdir. Yani kendisine zekât vermesi gerekli olan kişi hiç geciktirmeden hemen zekâtını vermelidir. Aksi halde günahkâr olur.

Bir kimseye zekâtın farz olması için bazı şartların tahakkuk etmesi gerekir. Bu şartlar biraz ileride ele alınacaktır.

Zekâtın Rüknu ve Sebebi

Zekâtın rüknu, temliktir. Yani, bir malın menfaatine her yönden kendisinden kesip, zekât verilebilecek kişilerden birine veya birkaçına vermektir. Temlik olmayan yollarla yapılan bağışlar zekât sayılmaz. Buna göre; bir zenginin fakirden olan alacağını zekâtına sayması, Zekât niyetiyle okul, cami vs. gibi bir hayır kurumu yaptırması Zekât sayılmaz.

Zekâtın sebebi; Zekât verecek olan kişinin belirli bir miktarda mala sahip olmasıdır. Zekât verilecek malın cinsine göre farklılık gösteren bu miktara, nisap denilir.

Zekâtın Farz Olmasının Şartları

A- Mükellef açısından gerekli olan şartlar:

Zekât verecek olan kişi

- Akıllı,
- Hür,
- Erginlik çağına ermiş,
- Dinen zengin ve
- Müslüman olmalıdır.

Buna göre; Müslüman olmayanlara, delilere, çocuklara ve hürriyetini kaybetmiş olan köle ve esirlere zengin de olsalar zekât farz değildir.

Zekâtın farz olmasına engel olan akıl hastalığında (delilik) iki hal düşünülebilir:

Çocukluktan itibaren deli olanlar: Bunların hastalığı devam ettiği müddetçe mallarına zekât gerekmez. Erginlik çağına geldikten sonra sıhhat kavuşacak olurlarsa, o tarihten itibaren kendilerine zekât farz olur.

Erginlik çağına geldikleri zaman akıllı oldukları halde sonradan akıl hastalığına tutulanlar: Bu durumda olanların hastalıkları bir sene aralıksız devam ederse, o sene kendilerine zekât gerekmez. Fakat sene içerisinde bir iki gün gibi az bir zaman için de olsa sıhhat bulana o senenin zekâtı farz olur. Bu söylenenler İmam Muhammed'in görüşüdür. İmam Ebû Yusuf'a göre; senenin çoğunu sıhhatli geçirmeyen akıl hastalarına o sene için zekât gerekmez. Bunaklık da delilik hükmündedir.

Zengin olan çocukların; erginlik çağına geldikleri andan, küçükken akıl hastası olup da erginlik çağına geldikten sonra sıhhat bulanların da sıhhat buldukları andan itibaren bir sene geçince zekât vermeleri gerekir.

Toprak mahsullerinde hem çocuklara hem de delilere zekât gerekir. Buna; öşür denilir.

Şafiî, Malikî ve Hanbelî mezheplerine göre; hiçbir ayırım yapılmadan çocukların ve akıl hastalarının tüm mallarından zekât gerekir.

B- Mal açısından gerekli olan şartlar:

Mal, mal sahibinin aslî ihtiyaçlarından ve borçlarından fazla olarak, nisab miktarı veya daha fazla olmalıdır.

Aslî ihtiyaç; kişinin ve ailesinin ihtiyaçları olan mal, eşya ve aletlerdir.

Mal, hakikaten veya hükmen artıcı olmalıdır.

Hakikaten artıcı olmasından maksat; malın, ticaret veya üreme yoluyla çoğaltıcı olmasıdır. Buna göre; her türlü ticaret malı, nesli, sütü ve tüyü alınmak üzere kırlarda otlatılan erkek ve dişi hayvanlar hakikaten artıcıdır. Bu şekilde hayvanlara; saime denilir.

Malın hükmen artıcı olması; sahibinin veya sahibinin vekili elinde bulunması suretiyle artırılmaya elverişli olmasıdır. Altın, gümüş ve paralar bu kabildendir.

Malın üzerinden bir yıl geçmiş olmalıdır. Buna; Havelân-ı Havl veya Havl-i Havelân denilir.

Nisâb miktarı mala sahip olan bir kimseye; o mala sahip olduktan itibaren bir sene geçtikten sonra zekât vermesi farz olur. Nisâbın, hem senenin başında hem de sonunda mevcut olması gerekir. Arada azalıp çoğalmasına itibar edilmez. Zekât verirken malın, sene başındaki veya sene ortasındaki değil, sene sonundaki değerine itibar edilir. Mesela; sene başında 500. lirası olan bir kimsenin sene ortasında 300. liraya düşse fakat sene sonunda 600. olsa bu şahıs zekâtını 600. lira üzerinden verecektir.

Toprak mahsullerinin zekâtında; mahsulün üzerinden bir sene geçmesi şart değildir. Hasadı yapıldıktan sonra zekâtlarının verilmesi gerekir.

Sahibi, mala tam olarak malik olmalıdır. Bundan maksat; malın, sahibinin elinde olması ve onda bir başkasının hakkının bulunmamasıdır. Buna göre; kadının henüz eline geçmeyen mehrine ve insanın elinde bulunmakla beraber, buna karşılık borcu olan malına zekât gerekmez. Ancak, borcuna mukabil olanı çıktıktan sonra geriye kalan miktar nisaba ulaşırsa o fazlalık için zekât gerekir. Buradaki borçtan maksat; kul borcudur. Keffaret, nezir, hacc, gibi dinî borçlar zekâtın gereğine manî değildir. **Eskiden kalma zekât borcu da nisâba manidir.** Buna göre; elinde nisâb miktarı malı olan bir kimsenin, eski senelerden kalma zekât borcu olur ve bu borç düştüğünde geri kalan miktar nisâbtan aşağı düşerse, o kimseye zekât icabetmez.

Satın alınıp henüz teslim alınmayan mal, borçlu tarafından inkâr edilmeyen, edilse bile isbatı mümkün olan alacaklar ve yolcuların memleketlerinde olan mallarına zekât gerekir.

Bir kimsenin, sahibi olmakla beraber elinden çıkan ve faydalanması ya da bir daha kendisine dönme umudu olmayan (denize düşen, kaybolan mallar; borçlu tarafından inkâr edilip isbatı mümkün olmayan alacaklar) mallardan dolayı zekât icap etmez.

Haram yolla kazanılan malın zekâtı verilmez. Bu malın, varsa sahibine verilmesi, bilinmiyorsa fakirlere dağıtılması gerekir.

Zekât Verilirken Bulunması Gereken Şart

Zekât verecek olan bir kimsenin, verdiği zekâtın sahih olması için niyet etmesi gerekir.

Niyet, ya bizzat zekât veren tarafından fakire verilirken veya zekâtını verilmesi için bir başkasına teslim ederken ya da zekât olarak verilmek üzere ayırırken olmalıdır.

Niyet edilmeden fakire verilen bir mal, henüz fakirin elinde iken zekâta niyet edilecek olursa, zekât olarak sahih olur. Mal fakirin elinden çıktıktan sonra niyet edilirse bu zekât yerine geçmez.

Zekât verilirken, onun zekât olduğunun fakire bildirilmesi şart değildir. Hatta içten zekâta niyet edildiği halde, verirken hibe veya borç demek onun geçerliliğine engel olmaz.

Zekâta Konu Olan Mallar ve Bunların Nisapları

Mallar; açık (zahire) ve gizli (bâtine) olmak üzere iki kısma ayrılır.

Yılın altı ayından fazlası kırlarda otlayarak beslenen ve ticaret için değil de, eti, sütü, yünü vs. için tutulan (Sâime) hayvanlar, bazı toprak mahsulleri, madenleri, yer altından çıkartılan defineler ve gümrüklerden geçen ticaret malları açık (**ZÂHİR**) mallardır. Nakit paralar, altın, gümüş ve depolarda ya da mağazalarda bulunan ticaret malları da gizli (**BÂTİN**) mallardandır. Bu mallardan her biri belirli ölçülerde zekâta tabidirler.

HAYVANLARIN ZEKÂTI

Senenin yarısından çoğunu kırlarda otlayarak geçiren sâime hayvanlar; eti, sütü ve yünü için beslendikleri takdirde özel nisaplarla zekâta tabi olurlar. Bu hayvanlar; koyun, keçi, sığır ve develerdir. Koyun ve keçiler aynı sınıf olarak mütalaa edilirler.

Koyunlar ve keçilerin zekâtı:

Koyun ve keçilerin nisâbı kırktır. Daha aşağısına zekât gerekmez. Bunlar birbirlerine ilâve edilirler. Erkek ve dişileri arasında fark yoktur.

Sayıları kırktan fazla olan koyun ve keçilerin zekâtı şöyledir:

Bundan sonraki her yüzde bir koyun veya keçi verilir. Bu rakamların arası zekâttan muaftır. Yani 40 koyun için bir koyun verileceği gibi, 120 koyun için de bir tek koyun zekât verilir.

Sığır ve mandaların zekâtı:

Sığır ve mandalarda zekât otuzdan başla. Bundan sonrası için zekât şu şekilde verilir:

Altmış sığırdan itibaren hesap; ilk nisab olan otuz üzerine otuz veya kırk ilâvesiyle yapılır. Otuzdan sonraki her kırk için üç yaşına giren bir dana, her otuz için de iki yaşına giren bir buzağı verilir. Meselâ; altmış sığır için iki tane iki yaşına girmiş buzağı, yetmiş sığır için de bir tane iki yaşına girmiş buzağı ve bir tane de üç yaşına girmiş dana verilir. Seksen sığırın zekâtı da iki tane üç yaşında danadır.

Zekât olarak verilecek hayvanın erkek veya dişi olması arasında fark yoktur.

Develerin Zekâtı:

Develerin nisabı beştir. Deve sayısı beşten yirmi beşe varıncaya kadar her beş için bir koyun zekât verilir. Yirmi beşten sonra zekât; devenin kendi cinsinden verilir. Ancak, sayı arttıkça verilecek devenin yaşı ve sayısı değişir.

Develerin erkekleri ve dişileri zekâta konu olma yönünden aynıdırlar. Ancak, zekâtın dişî develerden verilmesi icap eder.

Yukarıya aldığımız nisaplar; sâime olan hayvanlara aittir. Senenin yarıdan çoğunu kırlarda otlamayıp, ahırlarda veya paralı otlaklarda beslenen hayvanlara; **ALÛFE** denilir. Alûfeler ticaret için tutulmadıkları takdirde kendilerine zekât gerekmez. Ticaret için beslenen besi hayvanları, ticaret malı olarak zekâta tabi olurlar.

ALTIN, GÜMÜŞ VE NAKİT PARANIN ZEKÂTI

Altın ve gümüş ister külçe ister mamul olsun, nisâb miktarında olup da üzerinden bir sene geçince %2,5 oranında zekâtlarının verilmesi gerekir.

Hanefîlere göre ister zinet olarak ister bir ihtiyaca sarf edilmek üzere bulundurulsun, elde bulunan bütün altın ve gümüşlere zekât gerekir. Şafîîlere göre ise; kadınların ziynetlerine ve erkeklerin gümüş yüzüklerine zekât icap etmez.

Altının nisabı, 20 miskal, gümüşün nisabı da 200 dirhemdir. Dirhem, örfî ve şer'î olmak üzere iki ayrı ölçüsü vardır. Ancak, memleketimizde bugün için bu ölçüler kullanılmadığına göre, nisapta şer'î dirheme itibar edilmelidir. Buna göre,

20 miskal altının karşılığı; 80.18 gr.

200 dirhem gümüşün karşılığı da 561,2 gramdır.

Altın ve gümüşün zekâtlarında kıymetlerine değil, ağırlıklarına itibar edilir.

20 miskal (80. 18 gr)'dan fazla olan altın 4 miskal (16. 03) gr. 'a, 200 dirhem (561, 2 gr)'den fazla olan gümüş de 40 dirhem (112. 22 gr'a) varmadıkça bu fazlalıktan dolayı zekât gerekmez. Ancak bu fazlalık, varsa paraya veya ticaret malına eklenir.

Her birisi nisaba ulaşmayan altın ve gümüş, İmam Azam'a göre kıymetleri, İmameyn'e göre ise miktarları itibariyle birbirlerine eklenirler. Bunlar, paralara veya ticaret mallarının kıymetlerine de eklenirler. Çünkü ticaret malları ve paraların nisâbının aynı cinsten olması şart değildir. Dolayısıyla, bir kimsenin her biri nisâba ulaşmayan altın, gümüş, para ve ticaret malı olsa bunların toplam kıymetleri nisâba ulaşırsa hepsi birden zekâta tabi olurlar.

Elde bulunan nakit paralar veya her an paraya çevrilebilen tahviller, aynen altın ve gümüş gibi zekâta tabidir. Bunların ve ticaret mallarının nisâbı, hem altına hem de gümüşe göre değerlendirilebilir. Bu konuda fakir için daha faydalı olanı esas alınmalıdır. Ancak, günümüzün ekonomik şartları göz önüne alındığında, bu malların nisabının tayininde altının esas alınmasının daha uygun olduğunu görürüz.

Para elde değil de başkasının zimmetinde alacak olarak bulunursa alacağın çeşidine göre zekât durumlarında farklılıklar olur.

A- Kuvvetli alacaklar: Satılan ticaret malının bedeli ve borç olarak verilen paranın karşılığı olan alacaklardır. Bu alacaklar, borçlular tarafından inkâr edilmedikçe, borçlunun zimmetinde kaldıkları sürenin zekâtı alacaklar tahsil edilince ödenir.

B- Orta alacaklar: Ticaret için olmayan bir malın satılması karşılığında olan alacak ve kira bedelleridir. Bu tür alacaklar da zekâta tabi olma yönünden birinci maddedekiler gibidir. Fakat tam nisâb miktarı kadarı tahsil edilmedikçe zekâtlarının hemen verilmesi gerekmez.

C- Zayıf alacaklar: Kadının kocasından alacağı, mehir, vârisin elinde kalan vasiyet bedeli gibi, bir mal karşılığı olmayan alacaklardır. Bu türden olan alacaklarda geçmiş seneler için zekât gerekmez. Tahsil edilip, üzerlerinden bir sene geçtikten sonra zekâtlarının verilmesi gerekir.

Borçlu olan kişi önce borcunu inkâr eder, birkaç sene sonraki borcunu kabul edip alacaklıya öderse geçmiş senelere ait olan zekâtın ödenmesi gerekmez.

TİCARET MALLARININ ZEKÂTI

Cinsi ne olursa olsun, ticaret maksadı ile alınıp satılan tüm mallar nisâba ulaştıkları takdirde %2,5 oranında zekâta tabidirler. Bu malların nisâbı, kıymetlerinin altın ve gümüş nisâbına ulaşması ile sabit olur.

Ticaret mallarında zekât, elde edilen kâra göre değil, sermaye ve kârın toplamına göredir. Bu durumda, sene başında nisâb miktarına ulaşmış olan ticaret mallarının sene sonundaki kıymetleri esas alınarak zekâtları verilir.

Ticaret malları kendi aralarında birbirlerine eklendikleri gibi, ticaret için olmayan altın, gümüş ve paraya da ilave edilirler. Sene içerisinde bir başka mal ile değiştirilmeleri, malın üzerinden bir sene geçmesi şartını engellemez.

Bir malın, ticaret malı sayılması satın alınırken veya satması için bir kimseye verilirken ticaret maksadıyla olduğuna niyet edilmesine bağlıdır.

Ticaret maksadıyla kırlarda veya ahırlarda beslenen hayvanların zekâtı, kıymetlerine göre %2. 5 nisbetinde verilir.

TOPRAK MAHSULLERİNİN ZEKÂTI

Öşüre tabi arazilerden elde edilen mahsul, İmam Ebû Hanîfe'ye göre; miktar ve cinsine bakılmaksızın belirli oranda zekâta tabidir. Bu oran, sulama masrafı gerektiren arazilerde %5, gerektirmeyenlerde %10'dur. Ebû Yûsuf ile Muhammed'e göre, toprak mahsûllerinde zekâtın gerekli olması için, mahsûlün en az 5 vesk (875 kg) olması ve ürünün müdahalesiz bir yıl kalabilecek cinsten bulunması gerekir.

Toprak mahsullerinden alınan bu zekâta; öşür denilir.

Çocukların ve delilerin arazilerinden elde edilen mahsûle de zekât gerekir.

MADEN VE DEFİNELERİN ZEKATI

Zekâta konu olmaları yönünden madenler üç çeşittir:

A- Ateşte eriyenler (demir, bakır vb): Bu madenlerin %20'si zekât olarak devlete aittir. Kalanı madenin bulunduğu arazi sahibinindir. Devlet arazisinde bulunan madenler tamamıyla devlete aittir.

B- Ateşte erimeyenler (mermer, alçı vb): Bu madenlerin aynına zekât gerekmez. Maden, bulunduğu arazinin sahibi varsa ona, yoksa bulana aittir.

C- Sıvı halinde olanlar (petrol vb): Bunlar da, ikinci maddedeki madenler gibidirler.

Ancak, bu madenleri işletenler, madenden ellerine geçen paranın zekâtını verirler.

Define: Önceden toprak altına gömülüp, sonradan başkaları tarafından bulunan mal ve paradır. Bunların zektları da definenin durumuna göre farklılık gösterir.

Fabrika, Kiralık Bina ve Ticarî Maksatla Kullanılan Taşıt Araçlarının Zekâtı

Müctehid âlimlerin yaşadıkları devirlerde, büyük çapta atölye ve fabrikalar, kira elde etmek için yaptırılıp kiraya verilen binalar ve büyük taşıt araçları yoktu. Onun için bu tür malların zekâtları konusunda büyük imamlardan fazla bir şey nakledilmiş değildir. Sadece Ahmed b. Hanbel'den, evini kiraya veren bir kimsenin, kirayı alınca onun zekâtını vermesi gerektiğine dair bir görüş nakledilmiştir.

Asrımızda fıkıhla uğraşan tanınmış âlimlerinden Muhammed Ebû Zehra, Abdü'l-Vehhab Hallâf ve Abdurrahman Hasen'in 1952'in senesinde Şam'da yaptıkları bir toplantı neticesinde vardıkları sonuca göre: Bu tür malların zekâtları menkul ve gayri menkul oluşlarına göre değişir. Kiraya verilen bina, mağaza ve fabrika gibi gayri menkul (taşınmaz) olanlar araziye benzerler. Yani bunların aynılarından zekât alınmaz. Gelirlerinden toprak mahsûllerinde olduğu gibi %5 veya %10 oranında zekât alınır. Eğer masrafları çıkarılmak suretiyle bu

malların safi gelirleri tesbit edilebilirse zekât oranı %10, safi gelir tesbit edilemiyorsa zekât oranı brüt gelirin %5'idir.

Otobüs, kamyon ve gemi gibi taşınır nakliye vasıtalarının zekâtları ise; kendi kıymetlerinin %2,5 dır. Ancak, Yusuf el-Kardavî, bu tür malların taşınır ve taşınmaz diye bir ayırma tabi tutulmadan birlikte mütalâa edilmesi gerektiğini söyler.

ZEKÂTIN ÖDENMESİ

Bütün malların zekâtlarının sahipleri tarafından hak sahiplerine verilmesi gerekir. Zekât; malın üzerinden bir sene geçtikten sonra verilebileceği gibi, daha önce de verilebilir. Zekât malın aynından da kıymetinden de verilebilir. Kıymet takdir edilirken, zekâtın farz olduğu günkü değeri esas alınır.

Zekâtın, fakire mülkü olması üzere verilmesi gerekir. Dolayısıyla, zekât niyetiyle fakire yemek yedirmek, cami, okul-gibi bir hayır kurumu yaptırmakla zekât verilmiş sayılmaz.

Zekâtın verileceği yerler, Kur'ân-ı Kerîm'in Tevbe suresinde belirtilmiştir.

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ
فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

“Sadakalar (**zekâtlar**), Allah’tan bir farz olarak ancak fakirler, düşkünler, zekât toplayan memurlar, kalpleri İslam’a ısındırılacak olanlarla (özgürlüğüne kavuşturulacak) köleler, borçlular, Allah yolunda cihad edenler ve yolda kalmış yolcular içindir. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir. Bu âyette belirtilen sınıflar şunlardır:

- Fakirler
- Miskinler (Düşkünler)
- Amiller (Zekât toplayan memurlar)
- Müellefe-i Kulub (Kalpleri İslam’a ısındırılacak olanlar)
- Mükâteb Köle (Özgürlüğüne kavuşturulacak olan kimseler)
- Borçlular: Borçlu olup, bunun karşılığında fazla olarak nisap miktarı malı olmayanlardır.
- Allah yolunda cihad edenler: Bunlar, Allah için savaşa katılmak istediği halde maddî imkânsızlıktan dolayı silah ve nafakasını temin edemeyenlerdir. (Bu gün için Allah için eğitim yapmaya çalışıp ta gücü olmayanlar.
- Yolcular: Memleketlerinde malları olsa bile, gittikleri yerde parasız kalanlardır.

Zekât, bu sayılan gruplardan herhangi birisine verilebilir. Her gruba verilmesi şart değildir.

Aslî ihtiyaçlarından fazla olarak nisab miktarı mala sahip olan kişiye, bu malı artıcı olsa bile zekât verilemez.

Bir kimse zekâtını, hanımına, usûl ve fûruna veremez. Bunların dışında zekâta ehil olan herkese verilebilir. Ancak, önce kendi akrabalarından başlaması daha iyidir. Zekât verilen kişinin Müslüman olması şarttır. Müslüman olmakla beraber, dinî Görevlerini yerine getirmeyen veya aldığı zekâtı meşru olmayan yollarda harcayacağı bilinen kişilere zekât verilebilirse de salih Müslümanlara verilmesi daha uygundur.

Zekâtın, malın bulunduğu yerdeki fakirlere verilmesi daha efdaldır. Başka bir yere gönderilmesi de caizdir.